

Folkedragten i Thisted Amt

AF ELLEN ANDERSEN

Dragterne i dette amt hører til en gruppe, der strækker sig fra V. Han herred over Thy, gennem Ringkøbing amt og ned over Ribe amt. Det er her - ligesom andre steder i landet - især kvindernes hovedtøj, der viser egnsforskellen. Mændenes paaklædning var derimod ikke særligt egnspræget. Dette skyldes at mændene blandt almuen rejste mere end kvinderne. De drog sydpaa med stude, eller de rejste omkring med jydepotter, strikkede uldsager og andre handelsvarer. De laa som soldater i garnison i byerne, eller de sejlede til fremmede havne, og overalt saa de nye skikke og moder, som de optog. Derigennem fik deres dragt et ret ensartet præg. - Kvinderne derimod passede hus og hjem og kom sjældent udenfor landsbyens omraade, derfor var deres dragt mere konservativ og havde lettere ved at udforme specielle ejendommeligheder i forskellige egne. Men ogsaa kvindedragten modtog paavirkning udefra, omend i ringere grad. De unge bondepiger fra Jyllands vestkyst tog undertiden tjeneste i udlandet, især i Holland, men de kom næsten

altid tilbage til deres fødeegn for at gifte sig, og naturligvis har de dragter, de saa i udlandet, ikke kunnet undgaa at præge deres egen. Endvidere har de omrejsende bissekræmmere med deres tørklæder, kniplinger og silkebaand været formidlere af nye moder.

Foruden disse paavirkninger har ogsaa modedragten hos de højere samfundslag haft indflydelse paa den folkelige dragtskik. Først og fremmest paa mændenes paaklædning. Men ogsaa kvinderne har langsomt og næsten modvilligt givet efter for nogle af de nyheder, de saa hos de fine damer paa herregaardene, eller naar de kom til byerne til de aarlige markeder. Men ikke enhver mode fandt naade for deres øjne. Det mest outrererede og upraktiske lod de ligge, og hvad de omsatte til de grove, hjemmelavede stoffer, fik derigennem et særpræg, der - alle imitationer til trods - skilte det ud fra overklassens dragt.

Efter skifteprotokollerne at dømme har det egnspræg, der karakteriserer folkedragten, først udviklet sig henimod slutningen af det 18.

Fig. 1. Høj kvindehat. M. Rørbye. Thisted 2. Juli 1830. Kobberstiksamlingen.

aarhundrede. Før den tid har dragterne hele landet over været mere ensartede. Denne ensartethed viser sig ikke alene i paaklædningen, men ogsaa paa andre maader: i redskaber, husbygning, dialekt o. s. v. Den skyldes dels en stærk isolering af bondesamfundet, dels - for den senere tids vedkommende - en stigende velstand. Egnspræget holder sig til 1840erne, hvor det forsvinder sammen med folkedragten i det hele taget, grundet paa landbrugets industrialisering. Før den tid havde en bondegaard været en selvforsynende institution, hvor rede penge var en sjældenhed. Man bagte og bryggede, man støbte lys, spandt, vævede og syede klæderne selv. Dette virkede naturligvis i høj grad bevarende paa den een gang vedtagne dragtskik. Nye moder trængte kun langsomt igennem denne mur af tradition, vedtægter og praktiske hindringer. Men da bønderne begyndte at sælge deres varer og derved fik penge mellem hænderne, fik de ogsaa videre udsyn og mulighed for at købe de moderne sager, der fristede i købmandens butik. - I det mere intensivt drevne landbrug havde kvinderne heller ikke megen tid til at spinde og væve; det kunde ikke længere betale sig. Men folkedragten er uløseligt knyttet til den kvindelige husflid og kan ikke bestaa uden den. Da husfliden holdt op, forsvandt ogsaa folkedragten med rivende hast.

Vil man danne sig et begreb om Thyboernes gamle dragt, er man ret ilde faren. Der er meget faa bevarede dragtstykker og billedmaterialet er yderst sparsomt. Der findes nogle faa gode rejsebeskrivelser fra ældre tid og skifteprotokollerne er her, som andre steder, en meget vigtig kilde. Men det vigtigste hjælpemiddel til kendskabet om dragtskikken i Thy, nemlig gamle folks erindringer, svigter her totalt. Det er nu saa længe siden folkedragten har været baaret, at ingen mere husker noget derom. Thyboerne har været meget fremskridtsvenlige, de har hurtigt optaget de nye købstadmoder, og de har gjort det grundigt.

Mandsdragt 18. aarhundrede.

Der eksisterer ingen afbildninger af Thisted amt mandsdragt fra det 17. og 18. aarhundrede, og selv de skriftlige beretninger er yderst sparsomme. Knud Aagaard nævner i sin beskrivelse over Thy, at bøndernes klædedragt er simpel og som oftest hjemmegjort. Til stads brugtes en sort klædning, den samme dragt

anvendtes til sorg og ved særlige lejligheder, som f. eks. bryllup. Dagligdragten var af mørkeblaat vadmel, og paa rejser bar bonden en lærreds- eller sejldugs kittel ovenpaa kjol'en¹). - Aagaards bemærkning om den sorte klædning som festdragt bekræftes af skifterne. I saa godt som hvert eneste nævnes en sort kjortel eller kjol²), ofte med tilhørende bukser. Den var det fineste og dyreste stykke i garderoben. Kjol'en var overtøj, den naaede ned over knæene og havde meget store ærmeopslag, der undertiden brugtes som lommer. Den kunde have en nedfaldende krave, men som oftest var den dog kraeløs. Det er barokkens og rokokkoens herremode, som har præget dette klædningsstykke. - Velhavende folk havde kjol af sortfarvet klæde, men fattige maatte nøjes med "selvsort vadmel", d. v. s. vadmel vævet af ulden fra sorte faar, hvilket var billigere end det farvede. Nu og da forekommer ogsaa blaa og brune kjol'er i skifterne. Skindtøj var meget almindeligt. Baade trøje, vest og benklæder kunde være af hvidt hjorte- eller faareskind. Det saa fint og pynteligt ud saa længe det var nyt, men det blev naturligvis meget hurtigt snavset. Graat vadmelstøj omtales meget ofte i skifterne, det blev vævet af sort og hvid uld og brugtes til dagligdragt.

Mændenes paaklædning bestod, foruden af den før omtalte *kjol*, af *trøje*, *vest*, *brystdug*, *bukser* og *skjorte*.

Trøjen havde ingen opslag, ellers lignede den kjol'en i snit, blot var den noget kortere. Den brugtes til daglig og til søndag, og var altsaa ikke saa fornemt et stykke som kjol'en. Stoffet var vadmel, klæde, læder, hvergarn eller damask og farverne var overvejende sorte, blaa, brune, røde eller hvide. Efter 1750erne nævner skifterne ofte knapper i trøjen, i modsætning til kjol'en, hvis knapper aldrig omtales. Disse knapper kunde være af træ, tin, messing eller andet uægte metal. Sølvknapper forekommer ret sjældent, og da fortrinsvis i brystdug eller knæbukser. Tinknapper synes at have været mest yndet - de kunde jo til nøds ligne sølv - og knapper overspundet med garn af kameluld brugtes undertiden. Dette er en paavirkning fra 1700tallets overklassemode.

¹ Knud Aagaard: *Physisk, oeconomic og topographisk Beskrivelse over Thy*. 1802. S. 12.

² Ordet kjortel og kjol bruges i flæng i skifterne indtil ca. 1750. Efter denne tid anvendes næsten udelukkende kjol, og efter 1812 kjole.

Brystdugen var ærmeløs og lignede en lang vest. Den var toradet, og knapperne var ofte af sølv. Stoffet kunde være kalmank³), læder, klæde eller vadmél. Kalmank synes dog at have været det mest yndede. Under brystdugen bar mændene om vinteren en undertrøje eller nattrøje, som den undertiden kaldtes. Den var som regel strikkes i striber eller ringe i rødt og blaat, eller grønt mønstret. Undertrøjen kunde dog ogsaa være af vadmél, eller man syede et par vadmélsærmer i brystdugen. I ganske enkelte tilfælde var undertrøjen af hvergarn, kalmank eller damask. Om sommeren blev brystdugen baaret uden undertrøje, saa skjortærmerne saas.

Efter skifterne at dømmé har *vesten* gennemgaaende været af simplere stof end brystdugen. Det maa altsaa antages at vesten har været daglig paaklædning. Det er ogsaa sjældent at træffe veste med sølvknapper. Det almindeligste var knapper af tin, kamelhaar eller uægte metal.

Fig. 2. Knæbukser af brunt "manskettes" (manchesterfløjl) fra Fjerritslev. Dansk Folkemuseum.

Bukserne var korte snævre knæbukser. Læder, vadmél og klæde var det mest almindelige stof. Læderbukser har øjensynlig været det fineste, de nævnes ofte med sølv eller messingknapper og med tilsvarende knæspænder. Indtil 1760erne var

bukserne næsten altid sorte, efter denne tid nævnes ogsaa brune, blaa, hvide eller graa farver. Ofte havde manden et par gule (hvide) og et par sorte skindbukser. 1763 omtales et par "skægs bukser". Skæg er et langhaaret plydsstof. "Manskettes bukser" var til stads, de var brune, blaa eller grønne og syet af Manchester fløjl, der oprindelig indførtes fra England, senere fremstilledes det i Danmark paa en manchesterfabrik i København⁴). Dette stof brugtes saa godt som udelukkende i Jylland, paa øerne kendes det næsten ikke. (Fig. 2.)

Hatten var i det 18. aarhundrede en sort, flad, bredskygget filthat med et baand om pullen, hvori der sad et spænde af sølv. Under hatten sad som oftest et hatslag eller en hue. Hatslag (eller rejsehætte) er et hovedtøj, der gaar tilbage til middelalderen og har i Jylland holdt sig i brug omtrent til vore dage. Det sluttede tæt om hovedet og gik som en krave ned over skuldrene. Som regel var det af klæde i blaa, graa, brune eller hvide farver. - Huen (nathue) var til dagligbrug strikkes af uldgarn, rødt eller broget. Man lagde megen vægt paa at farven var saa stærk rød som muligt⁵). Huen var foret med uld og kunde trækkes helt ned over ørene, naar det var koldt. I toppen sad en kvast "skruld". Til stads brugtes bomuldshuer "hathuer" under hatten, ja, man kunde endogsaa bære baade hathue, hatslag og hat paa een gang. Intet under, at næsten alle samtidige forfattere klager over bøndernes uheldige vane at pakke hovedet stærkt ind, medens de, selv i stærk kulde, godt kunde gaa med fodløse hoser. 1772 nævnes en broget "halv nathue". Hermed menes formodentlig en overklippet dobbelt bomuldshue. Disse huer solgtes af bissekræmmerne, og sparsommelige folk klippede dem midt igennem og fik paa denne maade to huer ud af een⁶).

I modsætning til det øvrige land gik mændene i Thisted amt i det 18. aarhundrede med blaa, sorte eller graa *strømper*. De hvide strømper, der brugtes til festdragt i andre egne, nævnes kun undtagelsesvis henimod slutningen af aarhundredet. Det har varet meget længe, inden overklassens hvide strømper er trængt ud til thyboerne, de er først blevet moderne paa et tidspunkt, hvor de korte knæbukser var ved at

³ Kalmank, kalmande, calaminque, et glinsende, uldent, kipret stof, undertiden stribet eller blomstret. Sommetider vævet af kameluld, sommetider iblandet med silke. Fremstilles især i Flandern.

⁴ Axel Nielsen: Industriens Historie i Danmark II. I. O. Bro Jørgensen, Tiden 1730-1820. Kbh. 1943, s. 49.

⁵ Historisk Aarbog for Thisted Amt 1918, s. 78.

⁶ Eskel Sørensen: Om Klædedragten. Fynsk Hjemstavns, Okt. 1939, 10 H. 12. Aarg. S. 157.

fortrænges af lange bukser, saa de smukke, hvide, uldne hjemmestrikkede strømper blev overflødige, næsten inden de kom frem. Det er næsten som om de thybo bønder har generet sig for at gaa med hvide strømper, for de brugte saa godt som altid lange støvler til stads, saa kun et lille stykke af strømperne saas mellem støvleskaftet og bukserne⁷). Et særkende for Jylland er stunthoserne (pløshoser, støtstrømper, strømpeskafter), som brugtes baade af mænd og kvinder. De bestod af strikkede strømpeskafter uden fodsmaal, kun med en læderrem under svangen og undertiden en strop over den store taa. Det var ikke alene sommerpaaklædning, men de brugtes ogsaa selv i stærk kulde af den haardføre befolkning. Fodløse hoser kendes fra middelalderens dragtskik.

Paa Fødderne havde mændene til stads *ske* med metalspænder - helst naturligvis sølv - eller *lange støvler*. Til daglig hvide træsko med blanke kramper, ligesom kvinderne.

Fig. 3. Mandstrøje af drejlsvævet hvergarn, rødt og grønt. 1830-40'erne. Hurup. Dansk Folkemuseum.

Halskluden var enten firkantet eller trekantet (trehjørnet eller halv). Den kunde være rød, hvid eller broget og blev som oftest købt hos bissekræmmeren, der havde fine tørklæder af ostindisk stof, kramlærred, kattun eller silke i sin kiste. Et særkende for Jylland er de brune

silkeklæder med hvidstribet bort (gange), de brugtes baade af mænd og kvinder og kaldtes for "mallændere", hvilket vel maa betyde, at de oprindeligt har været fremstillet i Milano⁸). De har været meget yndede baade af mænd og kvinder, saavel til hoved- som til hals- og mundklæder.

Fig. 4. Mandsvest af drejlsvævet hvergarn, rødt og grønt. 1830-40'erne. Hurup. Dansk Folkemuseum.

Uldne *skjorter* har været brugt i Jyllands hedeegne helt op mod vore dage. Det barske klima paa den jyske halvø har naturligvis bidraget til at holde denne gamle skik vedlige. En anden gammel skik, som de jyske bønder længe holdt fast ved, var at ligge nøgen i sengen i uldne lagner (hølsklær). Disse uldne skjorter og lagner var nok varme, men de var ogsaa meget uhygieiniske, da de i gamle dage kun blev vasket een eller to gange om aaret. Uldtøj blev vasket i det vand, man havde vasket faarene i inden de blev klippet (det foregik som bekendt foraar og efteraar). Der ligger uden tvivl en ældgammel erfaring til grund for denne vaskemaade. Faareulden indeholder nemlig det naturlige fedtstof, lanolin, der gør uldtøjet blødt og smidigt. Vandet, som faarene var vasket i, indeholdt dels lanolin dels ogsaa urin. Det sidste var et meget effektivt vaskemiddel. Det gjaldt nemlig for husmoderen ikke først om at faa tøjet

⁷ C. Diørup: Bidrag til Kendskab om de danske Provindsers nærværende Tilstand i oeconomic Henseende. Kbh. 1842. S. 44.

⁸ E. Lorenzen: Folkedragten i Jyllands nordlige Amter. Jyske Saml. 1943 S. 10.

skinnende hvidt, men om at dræbe utøj. Naar man vaskede saa sjældent, var naturligvis baade de uldne skjorter og lagnerne vrimplende fulde af utøj, og fnat var en saa almindelig sygdom, at man oven i købet ansaa "en bitte krum kløe" for ganske sundt⁹) og en slags modgift mod andre og mere alvorlige sygdomme. - De uldne skjorter har dog ikke været meget almindelige i Thisted amt, de nævnes kun ret sjældent i skifterne, saaledes 1738 en "ulled skiorte". Som regel var skjorterne af hør- eller blaargarn, og deres antal er forbavsende ringe, een eller to skjorter i en ellers velforsynet garderobe er ganske almindeligt.

midten af aarhundredet. Ofte forede man tøj med barked skind i stedet for med lærred for at holde den gennemtrængende blæst ude¹⁰). Paa Klim snapsting, der varede i tre dage, kom en feldbereder (garver) fra Nibe for at udlevere og modtage skind til klæder¹¹). Skindtøj var nu udelukkende hverdagsdragt. Til denne kunde man ogsaa bruge korte blaa vadmelstrøjer og vide lange bukser af graat vadmel. Ovenpaa skindbukserne bar mændene ofte lange lærredsbukser for at skaane skindbukserne. Man afbarkede skindet ved at grave det ned i faarestien og lade det ligge saa længe, til al ulden kunde skrubes af. Fattigfolk vævede dyner af

Fig. 5. Daglig Mandsdragt. M. Rørbye: Strandgaden i Thisted 1830. Rejsedagbogen (ved Goerg Nygaard).

Mandsdragt 19. aarhundrede.

Under indflydelse af empiretidens kortlivede mode, blev ogsaa bøndernes trøjer og veste ganske korte med høje kraver og to rækker knapper, men henimod 1840erne rykkede livlinjen igen ned paa sin normale plads (fig. 3 og 4). Dragter af skind holdt sig i brug hen imod

denne saakaldte "skinduld", som de solgte¹²). Til fest brugte mændene en lang, mørkeblaa eller sort frakke, som anskaffedes til brylluppet, og som siden anvendtes ved alle festlige lejligheder, baade glædelige og sørgelige. Denne frakke var, som det ses paa fig. 1, kortlivet og med høj

⁹ Diørup. S. 49.

¹⁰ Diørup. S. 44.

¹¹ Aug. Fr. Schmidt: Fra Klim Sogn. Hist. Aarbog for Thisted Amt VI 1930-34. S. 185.

¹² C. M. C. Kvolsgaard: Spredte Træk af Landbolivet. Kbh. 1891. S. 89.

krave, altsaa en udpræget empireform. Hertil hørte en broget sribet vest, ofte med lys bund og vandrette fløjlsstriber i forskellige mønstre og farver. Disse stoffer, der er meget almindelige i Jylland i 1820-40erne er sandsynligvis tysk import. Paa øerne kendes de saa godt som ikke. Endvidere manskettes knæbukser, hvide strømper og lange støvler. Man kunde dog ogsaa til stads bruge "basartræsko", de var sorte og med overlæder, i modsætning til de hvidskurede trætræsko med kramper, der mest brugtes til daglig¹³). Om halsen et sort eller broget tørklæde, og paa hovedet høj hat af grov filt. Til daglig rød, strikket hue (fig. 5). Vesten havde oprindelig ryg af samme stof som forstykkerne, men ind i det 19. aarhundrede fandt man paa at erstatte stoffet i ryggen med billigere foerstof. Det blev i begyndelsen snøret sammen bagpaa, senere kom spændtampen i brug. Man haanede de mænd, der begyndte at bruge vesteryg af andet stof og sagde, at de havde Guds velsignelse forpaa og Gud bedre det bagpaa.

Den høje hat var smallere og højere end nutidens. Den var saa rummelig, at man for spøg sagde, at der kunde være en hel skæppe kartofler i den. Heldigvis nøjedes mændene dog med at gemme deres lomme-tørklæder og vanter i den. Til festpaaklædning var endvidere en sølvbeslaaet merskumspibe og sølvknapet spanskrørsstok obligatorisk¹⁴). Det var en ejendommelighed for beboerne i Klitmøller, at enhver mand skulde bære en paraply under armen, naar han var i stadsen, og det ganske uanset om det var sommer eller vinter, solskin eller regn¹⁵). Fra omkring Midten af aarhundredet var mandens festdragt af sort vadmel eller klæde med en lang skødefrakke, som man endnu undertiden kan se gamle bønder bære den (fig. 6).

Kvindedragt 18. aarhundrede.

Naar bønderkvinderne færdedes udenfor huset, bandt de et tørklæde for mund og hage, "dem selv til liden Siir, da derved kun øjne og Næse bliver til Syne", skriver Knud Aagaard i 1802. Overalt i Jylland kunde man møde disse formummede kvinder, en naturlig følge af det barske klima. Til gengæld ofrede de ikke

fodbeklædningen megen interesse, de fodløse strømper (stunthoserne) brugtes selv i stærk kulde.

Mundklæder.

M. Rørbye: Skitsebogen. Thisted 1830. Kobberstiksamlingen.

Fig. 6. Mandsdragt. 1860'erne med lang frakke og træsko. Skaarup.

Paaklædningen bestod for kvindernes vedkommende af *skørt* og *trøje* (eller *skørt*, *livstykke* og *strikket nattrøje*), *forklæde*, *halsklæde*, *hovedtøj*, *strømper*, *ske* eller *træsko*, og som undertøj *særk* og *underskørter*, men ikke benklæder. - Det er renaissancens og barokkens moderetninger, der har spillet den største rolle for dragtens udformning. Paa renaissancetiden kom adskillelsen mellem liv og skørt, som i hovedsagen blev fulgt af almuedragten.

¹³ N. Sodborg: Fra Hannæsland i gl. Dage. Hist. Aarboeg for Thisted Amt 1944. S. 93.

¹⁴ Kvolsgaard. S. 93-94.

¹⁵ Diørup: S. 53.

Middelalderens hele kjortel findes kun bevaret i det fornemste klædningsstykke *kjol'en*¹⁶).

Til enhver blot nogenlunde velhavende bondekvindes paaklædning hørte i det 17. og 18. aarhundrede en sort *kjol* (kjole). Den brugtes til bryllup, altergang og begravelse og var det dyrebareste stykke i garderoben. Almindeligvis var *kjol'en* af vadmel eller klæde, undertiden af fifskaft (stof, vævet i femskaft), og naar det var meget fint, kunde den være af dantziger tøj (stof fra Danzig) eller af damask i uld eller silke. Overalt i landet kendes denne hele sorte *kjol* i folkedragten, men da den var et kostbart stykke at anskaffe, kunde fattigfolk nøjes med trøje og skørt af sort stof til de lejligheder, hvor *kjol'en* egentlig skulde have været anvendt.

Den hele kjole var som sagt et fornemt og ærværdigt klædningsstykke, som kun brugtes ved ganske særlige lejligheder. Til mindre højtideligt brug anvendtes *trøje* og *skørt*. Det almindeligste var sikkert, at de to dele skulde være af forskellig farve (ligesom livstykket, hvis farve altid afveg fra skørtets). Men skørt og trøje af samme farve og stof forekommer dog ogsaa. - Trøjen havde fliget skød og helt lange eller trekvart ærmer. Som oftest var den fæstet sammen med knappenaale fortil. I det hele taget brugtes knappenaale meget til paaklædningen, nogle steder i landet hed det ligefrem "at naale sig", naar kvinderne klædte sig i stadstøjet (jfr. overklassens "naalepenge"). Sølvknapper eller snøring forekommer dog ogsaa som lukning af trøjen, men kun meget sjældent. Undertiden var trøjen prydet med baand langs kanterne (saaledes f. eks. 1773: en sribet, hjemgjort tosellet (toskafts) trøje med grønne baand). - Trøjens snit stammer fra 1630erne. I sin oprindelse var den bestemt til ridebrug, derfor var skødet kløvet (flasket). - Stofferne var meget forskellige: vadmel, klæde, kalmank, damask o. s. v. Ogsaa farverne varierer stærkt, dog var rødt, blaat, grønt og sort fremherskende.

Livstykket (snørlivet) var ærmeløst og blev heftet sammen fortil med knappenaale ligesom trøjen. Sommetider blev det dog ogsaa snøret eller knappet med sølvknapper, eller det kunde have 11 sølvmallers paa hver side som lukke. Livstykket havde, ligesom trøjen, et skød, der gik ned over skørtet. Undertiden var der stivere i

snørlivet, et saadant "afstivet snøreliv" nævnes f. eks. 1783. Bønderpigerne snørede sig stærkt i det 18. aarhundrede, de søgte saavidt det lod sig gøre at efterligne rokoko og Louis 16. modens smalle talje og struttende skørter. Livstykkerne var syet af de samme stoffer, som brugtes til trøjer. Man kunde dog ogsaa have snørliv af trykt stof, flonel eller en sjælden gang af skind, ja i 1786 forekommer endogsaa et loddent skindlivstykke, der naturligvis har haft det lodne indad.

Livstykket er som før nævnt en renaissancemode. Oprindeligt har det uden tvivl vævet undertøj og er først ind i 1700tallet blevet ophøjet til ydertøj, men det har aldrig naaet ærmetrøjen i fornemhed.

Under livstykket bar man strikket *nattrøje*, eller man kunde have strikkede ærmer syet fast i ærmegabene, det sidste var mindre varmt end en hel ulden trøje. Ved haardt arbejde, til dans og i stærk sommerhede kunde man unnlade *nattrøjen* og bære livstykket direkte ovenpaa den langærmede særk. Men det blev regnet for en lidt nonchalant paaklædning, der absolut ikke kunde bruges ved mere formelle lejligheder. - *Nattrøjen* var strikket (bundet) af uldgarn, som oftest rundstrikket, dog kunde den ogsaa være aaben fortil (fig. 7). Rødt var den foretrukne farve, "højfarvet", som det undertiden kaldtes. Ogsaa karmoisinrøde og kraprøde trøjer brugtes. Foruden de røde forekommer ogsaa grønne *nattrøjer* i skifterne. Derimod omtales blaa kun yderst sjældent. En enkelt gang omtales *nattrøje* med sølvknapper. - Strikkede trøjer af uld eller silke har været brugt i overklassen som hjemmedragt eller undertøj i det 17. og 18. aarhundrede¹⁷) og er herfra gaaet over i folkedragten. De omtales først i skifterne et

Fig. 7. *Nattrøje* strikket af rødt Uldgarn. Boddum. Dansk Folkemuseum.

¹⁶ I. S. Møller: Folkedragter fra Nordvestsjælland. Danmarks Folkeminder Nr. 34. Kbh. 1926. S. 113. S. Svensson: Skaanes Folkdräkter. Stockholm 1935. S. 12.

¹⁷ Gunnel Hazelius Berg: Stickade Trøjer från 16 og 1700 Talen. Nordiska Museets Årsbok 1935. S.87 f.

stykke ind i det 18. aarhundrede, og henimod 1840erne forsvinder de og afløses af købstadmoden.

Skørterne var af vadmél, bay eller hvergarn, undertiden af rye (vadmélstof, der blev opkradset (ruet) paa retsiden, saa overfladen blev lodden). Undertiden omtales skørter af sribet eller ”øjneret” hvergarn (øjneret betyder sandsynligvis vævet i gaaseøjne). Ogsaa persede (pressede) eller trykte vadmélsskørter har været kendt. De trykte skørter var enten grønne eller blaa, dog forekommer ogsaa en enkelt gang rødtrykte eller rød- og sorttrykte skørter. Ellers var broget sribede skørter de mest yndede, men ogsaa ensfarvede i mange forskellige farver forekommer i store mængder. Undertiden omtales en udsmykning af baand forneden paa skørtet, mest grønne eller blaa.

Hovedtøj. De ældste kvindehuer, som nu kun kendes fra skifterne, var næsten allesammen af sort stof, klæde, damask eller fløjl. Undertiden var de pyntet med silkebaand, dels som besætning, dels som hagebaand (den første omtale af en hue med baand stammer fra 1746). Oprindelig var hagebaandene smalle og ensfarvede, men med den stigende velstand i det 19. aarhundrede kom de kostbare brede silkebaand med brogede mønstre paa mode. Thybokvinderne har dog aldrig drevet en saadan luxus med huebaand som andre steder i landet. - Huen blev kun sjældent baaret alene. Der hørte forskellig udsmykning til, eftersom lejligheden krævede det. Til daglig bandt man et *tørklæde* over huen. I ældre tid blev det lagt smalt sammen, krydset i nakken og bundet i en knude paa issen. I det 19. aarhundrede lagde man tørklædet i trekant og knyttede det under hagen. Som mundklæde bandtes et andet tørklæde henover hage og mund, saa kvinden var næsten ukendelig. Til pænt søndagsbrug blev huen udsmykket med *lin* (senere korsklæde eller snip) og *strimler* (vinger eller skæg) eller med *pandpude*. Linet var oprindelig en hel lærreds underhue, linhat, der blev baaret under den fine hue af kostbart stof for at beskytte den mod at blive fedtet af haaret. Linhatten kendes fra renaissancetidens overklassemode. Efterhaanden forenkledes linhatten og blev til et aflangt, firkantet tøjstykke, der blev fæstet sammen i nakken med naale, linet. I Thisted amts skifteprotokoller nævnes lin først fra 1750-erne. Det skyldes maaske, at linet i denne senere form

var af saa ringe værdi, at det ikke har været umagen værd at opregne det i skifterne. Sandsynligvis skjuler det sig ofte under betegnelsen: ”en bunke smaat lintøj”, og først da man begyndte at pynte linet med en knipling langs forkanten, blev det tilstrækkelig værdifuldt til at regnes med i skifterne. - Henimod 1780 begynder benævnelsen *korsklæde* eller *snip* at dukke op i skifterne. Det var oprindelig et firkantet, hvidt tørklæde, lagt i trekant - over kors, saa der fremkom en snip. Det blev i ældre tid anbragt under huen, men efter midten af 1700tallet blev snippen eller korsklædet sat ovenpaa huen, paa samme maade som de brogede hueklæder. Samtidig ændrede det form, blev rektangulært og undertiden pyntet med knipling. Tilslidst fortrængte korsklædet helt det gamle lin. *Strimlerne* var lange, smalle hvide tøjstykker, enten pibede eller læggede. De blev riet fast under huen og stod vandret ud i nakken og ved ørene. Henover issen stod de skraat bagud. *Pandpuden* var til fineste stads. Den bestod af et aflangt stykke af sort fløjl eller plyds, kantet med sorte kniplinger og foret med stift stof, saa den stod som et diadem henover panden (fig. 8). - Pandpude og strimler er en speciel jysk mode, der ikke findes andre steder i landet. Den er uden tvivl kommet hertil sydfra. Pandpuden genfinder vi i vendisk dragtskik i nøjagtig samme form og udførelse som vore, og den forekommer ogsaa andre steder i Tyskland. Strimler kendes fra Holland, Frisland og mange steder i Tyskland¹⁸). Oprindelsen til baade pandpude og strimler maa søges i overklassens dragtskik. Naar fornemme damer i det 17. aarhundrede var paa rejse, bandt de en fløjls pandpude omkring hovedet. Borgerlige havde pandpude af taft¹⁹). Ogsaa strimlerne har været kendt i 1600-tallets dragtskik. Paa malerier fra 1630erne finder man ret ofte sorte huer med vandrette pibestrimler, der meget ligner de jyske vingekapper. Den borgerlige dragtskik fra slutningen af det 18. aarhundrede, hvor man finder utallige huer med strimler, kan derimod ikke have været forbillede for de jyske kapper, da disse er ældre. Selv om pandepude og strimler, som allerede nævnt er en overklassemode, er det dog sandsynligt at antage, at de jyske typer er paavirket af folkedragten

¹⁸ E. Pontoppidan: Danske Atlas Bd. VII. S. 344.

¹⁹ Nutzbares, galantes und curiöses Frauenzimmer Lexicon... Leipzig 1715.

syd paa. Dersom de havde haft overklassemoden som direkte forbillede, maatte man vente ogsaa at finde dem andre steder i landet, og deres forholdsvis sene forekomst tyder paa, at vejen er gaaet via hollandsk-tysk folkedragt.

været et brudetørklæde, muligvis i tambursyning, som da var det mest brugte (tambursyning er en slags kædesting, syet med hæklenaal i brodereramme). Trykt eller ternet lærred og bomuld anvendtes hyppigt til tørklæder, ligesom

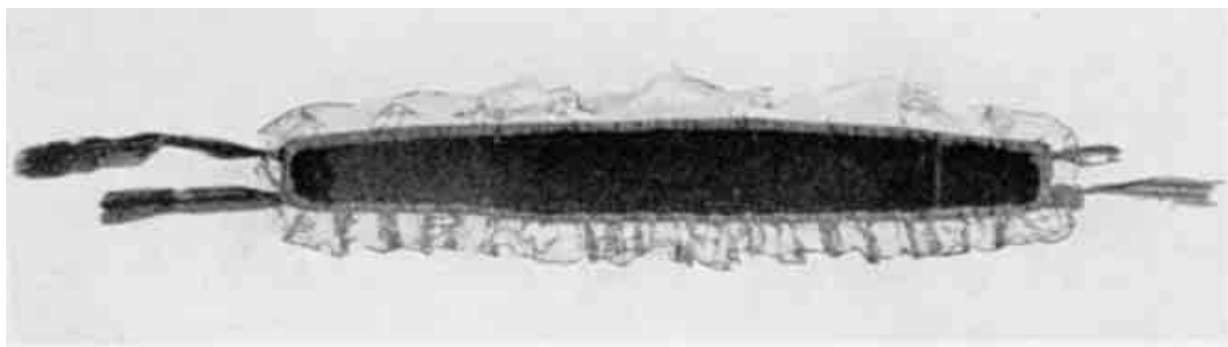

Fig. 8. Pandepude af sort fløjel med gazevævede kniplinger. Dansk Folkemuseum.

Sørgeslør har undertiden været anvendt i almuedragten til begravelser, baade af mænd og kvinder. Man kender mændenes sorte flor om hatten fra 1500tallets overklassedragt. Saadanne sørgeflor er f. eks. afbildet i Frederik 2.s sørgetog²⁰). - Som oftest var kvindernes sørgeflor sorte, men en enkelt gang (1752) omtales "et fint blaat sørgeflor". I det hele taget skelnede almuen ikke skarpt mellem den sorte og den blaa farve. Sørgesløret afløste den gamle skik at bære kaabe eller skørt over hovedet, som har været kendt over hele landet. I 1763 nævnes, at paa Jyllands vestkyst sad enken eller den nærmeste kvindelige slægtning bag liget paa samme vogn med et sort skørt over hovedet. Dette bar hun ogsaa til kirke i hele sørgetiden. I Ovtrup sogn var det dog kun fattigfolk, der bar skørt over hovedet, mere velstaaende kvinder brugte flor, som skikken ogsaa var i Østjylland²¹). I Navr sogn sad kvinderne i sørgetiden med tætte sorte slør for ansigtet og rejste sig ikke op under velsignelsen²²).

Efter skifterne ser det ud til, at *halsklædet* først er kommet rigtigt paa mode efter 1740erne. Som oftes var det af hvidt hørlærred - til pænere brug med en knipling i kanten. Silketørklæder i brogede farver brugtes dog allerede dengang (fig. 9). Til bryllup og altergang skulde tørklædet og forklædet være af fint hvidt stof, kramlærred eller netteldug (stof af nældetaver). 1771 omtales et tørklæde med hvidsømssyning og takker (kniplinger) i kanten, dette har sandsynligvis

ostindisk stof forekommer fra 1760erne. Formen var enten trekantet eller firkantet. De trekantede kaldtes: halve eller trehjørnede, de firkantede: firhjørnede. Tørklædet blev stoppet ned i halsudskæringen fortil og hang i en snip ned ad ryggen. I det 18. aarhundredes modedragt har tørklæder, der dækkede halsudskæringen, været meget brugt.

Halskraver har været i brug samtidig med tørklæderne, de omtales ret hyppigt fra 1750 til 1780erne. Man ved nu ikke længer, hvordan de har set ud, det eneste man ved er, at de som oftest var af hvidt kramlærred, og at de undertiden var udsmykket med kniplinger.

Forklæder. Til en standsmæssig garderobe hørte i det 18. aarhundrede et sort forklæde af rask (et uldent ret tarveligt stof). Det har

Fig. 9. Tørklæde af sort silke med broderi i sørge- og glædesfarver. Dansk Folkemuseum.

²⁰ Troels Lund: Dagligt Liv i Norden IV. S. 132 og 136.

²¹ H. K. Kristensen: Ovtrup Sogn. Ny kgl. Saml. 4° 652. 447.

²² Dansk Folkemindesamling 1906-43 (1890erne).

øjensynligt været brugt til stads, muligvis sammen med den sorte kjole. Ellers har hvide kramlærreds forklæder med eller uden kniplinger formodentlig her som andre steder i landet været bryllups- og altergangsdragt sammen med et tilsvarende hvidt tørklæde. Ogsaa tryklærreds forklæder var til stads, i 1764 nævnes et saadant med sølvmallen i. Rokokotidens trykte forklæder var hvide i bunden med mønster i rødt, sort eller violet. I slutningen af det 18. aarhundrede kom blastryk frem, det brugtes baade til forklæder, tørklæder og sengeomhæng. Farverne i købstæderne farvede bøndernes hjemmevævede lærred indigoblaat med udsparede hvide mønstre,

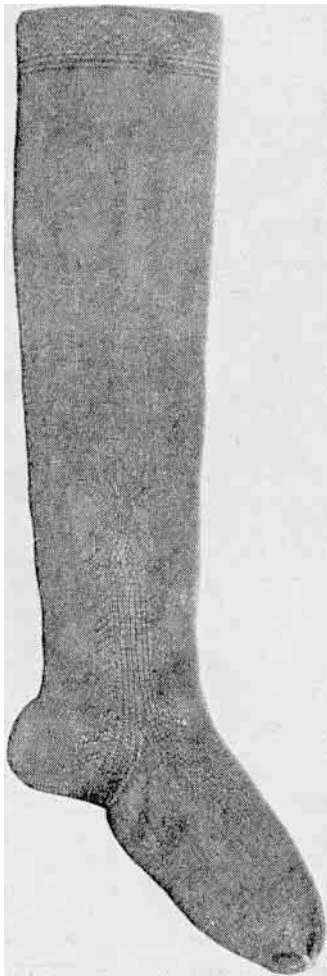

Fig. 10. Brudestrømper, strikket af rødt Uldgarn. Begyndelsen af 18. aarhundrede. Privateje. Fremskaffet af Museumsinspektør P. Riis Mølle, Aalborg.

der alle er en imitation af Louis 16. tidens vævede stoffer med striber, blondeslyng og strøbuketter. - Til daglig var de blaa lærredsforklæder det mest almindelige, og fra 1770erne begynder ternede og sribede lærreder at komme i brug. 1771 omtales et blaa og hvidt trykt forklæde med smække, ellers er alle almueforklæder uden smække, denne bliver først almindelig i det 20. aarhundrede²³).

Undertøj. Det er ejendommeligt for nutidsmennesker at se, hvor lidt undertøj bønderkvinderne klarede sig med, selv om den øvrige garderobe var særdeles righoldig. Kun sjældent nævnes mere end 2 særke i

hvert skifte. Benklæder kendtes overhovedet ikke, de blev først almindelige paa landet i slutningen af det 19. aarhundrede. Ogsaa underskørter omtales sjældent, men det kommer af, at overskørterne efterhaanden som de blev

slidt degraderedes til undertøj. - Særken var af hør eller blaarlærred. Uldne særke, som var meget almindelige i Jyllands hedeegne, omtales kun een eneste gang (1766). Særkenes sparsomme antal opvejedes i nogen grad af *oplodden*, dette praktiske klædningsstykke, der var en løs overdel, som kunde tages ovenpaa særken for at skjule, at denne maaske ikke længere var helt ren. Oplodden har været kendt fra oldtiden (Upphlutr)²⁴; i Thisted amts skiftefortegnelser nævnes den først fra 1750erne.

I Thisted amt gik kvinderne med *røde strømper*. De var især almindelige omkring midten af det 18. aarhundrede, i 1780erne forsvandt de igen. Ved siden af de røde strømper har man ogsaa brugt blaa og sorte. Andre steder i landet har røde strømper ogsaa været kendt, saaledes f. eks. i Varpelev paa Stevns, der blev betegnet som "det sted, hvor de gik med røde strømper". Det betragtedes af de sort- og blaastrømpede kvinder i nabobyerne som noget yderst gammeldags²⁵). Der eksisterer endnu eet eneste par 18. aarhundredes røde strømper fra Øster Vandet i Thy (fig. 10). De har tilhørt Ellen Clemensdatter, f. 1690. Strømperne er strikket til hendes bryllup imellem 1710 og 1725, men ægteskabet kom aldrig i stand, da brudgommen døde faa dage før brylluppet. Først mange, mange aar efter giftede Ellen Clemensdatter sig med en ganske ung mand, fordi hun havde fattet godhed for ham og ønskede, at han skulde arve hendes og broderens mange gaarde. I denne unge mands slægt er strømperne gaaet i arv som et familieklenodie. - Ogsaa kvinderne bar stunthoser ligesom mændene. I skifteprotokollerne omtales disse fodløse strømper ret sjældent, men det skyldes formentlig, at deres værdi var saa ringe, at skriveren ikke har gjort sig den ulejlighed at notere dem ned.

Overtøj. Naar kvinderne gik udendørs i kulde eller regn, slog de et af deres mange skørter op over hovedet. Det var kun de mere velhavende, der ejede et regulært stykke overtøj: *kaaben*. Denne havde form som et ærmeløst slag, rynket til en lille opstaaende krave. Den blev fæstet sammen med sølvhager i halsen og naaede lidt ned over hofterne. Stoffet var kattun, damask eller hvergarn. Kaabe omtales første gang i

²³ E. Tang Kristensen: Det jyske Almueliv III Nr. 312.

²⁴ H. Falk: Altwestnordische Kleiderkunde.

²⁵ E. Mygdal: Lidt om Folkedragter i Præstø Amt.

skifterne i 1734 og holdt sig i brug til aarhundredskiftet.

Paa fødderne havde kvinderne til stads *sko* med sølvspænder og til daglig hvidskurede træsko med messingkramper. Trætøfler var til pænt eftermiddagsbrug.

Kvindedragt 19. aarhundrede.

Ogsaa paa kvindernes dragt øvede empiretiden sin indflydelse. Livet og bullen blev ganske kort (fig. 11) og skørtet langt og snævert. De stive, hjemmevævede stoffer, der stod til bønderkvindernes raadighed, passede kun daarligt til empirens slanke mode og gav et underligt forvokset udseende. - Selv om landalmuen til en vis grad følger købstadmoden, gaar der dog lang tid, inden en modenyhed har vundet indpas paa landet, og empiremoden trængte da heller ikke virkeligt igennem før

Fig. 11. Empirelivstykke af blaat silkedamask med rosa silkebaand. Dansk Folkemuseum.

henimod 1820erne, da den allerede paa det nærmeste var aflagt i de store modecentre. Til gengæld holdt de kortlivede dragter sig paa landet lige til 1830-40erne, da livet igen rykkede ned paa sin normale plads, og krinolinetiden satte sit præg paa dragten. - I det 19. aarhundredes første halvdel tager overdrivelserne i folkedragten fart. Dette gælder især kvindernes hovedtøj. Strimlerne blev stadig bredere, og omkring midten af aarhundredet erstattedes den kulørte eller sorte hue af en ganske lille hue af hvidt tyll, hvorpaa strimlerne, ligeledes af tyll, blev syet fast (fig. 12). Dette hovedtøj brugtes til 1880erne. Til stads var vingerne smykket med kniplinger eller broderi trukket i tyll. Til sorg for nære slægtninge var det helt sort. Og til alters samt sorg for fjernere slægtninge brugtes "slet" kappe, d. v. s. uden kniplinger og kun pyntet med

smalle læg eller med enkelte tykkere traade trukket i striber gennem tyll. Til hovedtøjet brugtes hagebaand af silke, men aldrig nakkesløjfe. - Der er en udtalt forskel mellem øst- og vestkystens kapper (ordet "kappe" kommer i brug i 1820erne), idet østkystens vinger eller skæg altid kun naar til ørene og aldrig føres op over issen. Vestkysthovedtøjet med over issen sammenhængende vinger, strækker sig fra Thisted amt til Ribe amt, og kaldes for "storer"²⁶).

Det var meget vanskeligt at gøre disse kapper i stand. De skulde pibes og stives med stor omhu for at kunne staa vandret ud fra hovedet, og der fandtes i landsbyerne kappekoner, der var specialister paa dette omraade. Naar kvinderne gik til kirke eller fest, bar de hovedtøjet i en kappekurv og tog det først paa, naar de kom frem. Dette var en nødvendig forsigtighedsforanstaltning, da "storreluen" ikke taalte den mindste smule fugtighed, før den klappede sammen og hang ynkeligt slaskende ned om kinderne. Paa de store markedsdage i byerne skal det have været et komisk syn at se

Fig. 12. Vingekappe, hvidt tyll med broderi og tønderkniplinger. Dansk Folkemuseum.

bønderkoner og piger under et pludseligt regnskyl styrte som forvildede høns ind i porte

²⁶ "Storer", staa stift ud, stritte. Feilberg: Ordbog over jyske Almuesmaal.

og gadedøre for at redde stadsen fra ødelæggelse. Paa den anden side kan man vel knap tænke sig

Fig. 13. Vingekappe fra Thy. 1860'erne. Museet for Thisted og Omegn.

noget smukkere end de friske kraftige kvindeansigter, indrammet af et festligt brus af hvide kniplinger (fig. 13). - Omkring 1870-80, gik storreluerne af brug. Men kvinderne kunde ikke straks vænne sig til at gaa med hat, de brugte stadig hovedklædet, der knyttedes under hagen i stedet for som tidligere paa issen. Til stads og kirkebrug var dette tørklæde af sort silke, til daglig ofte af lyst sirts. Endnu den dag i dag bruger mange gamle kvinder hovedklæde. - Indeni tørklædet lagdes i 1840erne en tyk udstoppet pølse af, filt, jo tykkere jo bedre. Den kaldtes med det gamle navn "pandpude". Dette tørklæde, der gav kvinderne en vis lighed med Tyrkere, havde de altid paa hovedet, selv naar de laa til sengs med stærk feber²⁷).

En meget ejendommelig hovedprydelse var de høje kvindehatte (fig. 1), der kaldtes "loddenhat" eller "haarhaarhat" d. v. s. hat af hareuld. Deres udbredelsesomraade strækker sig fra Ringkøbing

fjord til østgrænsen af V. Han herred. Ogsaa paa Mors brugtes loddenhat, medens den derimod ikke var kendt i Aalborgegnen. Naar kvinderne fra Arup kom til Aalborg med deres høje hatte paa hovedet, kastede gadedrengene sten efter dem²⁸). Kvindernes hatte var mere buttede i formen end mændenes og havde et bredt silkebaand omkring pullen. De opbevaredes i et "hathus", en malet trækasse med skod. Under den høje hat brugtes kappe, og paa fig. 1 ses det, at kvinderne yderligere bandt et tørklæde over hatteskyggen, saa det hang ned ad nakken. Loddenhattens blomstringstid falder fra 1820erne til 1860erne. Til trods for at de har været meget almindelige i Thisted amt, er det kun lykkedes at finde een eneste omtale af dem i skifteprotokollerne (1821 "en Fruentimmer Hat"). Dette kan dog skyldes, at skiftefortegnelserne bliver mere summariske, jo længere vi kommer ind i det 19. aarhundrede. - Næsten overalt i Jylland hører man at ting, hvis oprindelse taber sig i det dunkle, skal stamme fra en skibsstranding. Saaledes fortælles det da ogsaa om loddenhattene. En anden beretning gaar ud paa, at en købmand i Ringkøbing havde forkøbt sig paa et parti høje hatte. For spøg satte han en af dem paa hovedet af en køn bondepige, som derefter lancerede moden²⁹). Det er dog mere sandsynligt, at loddenhatten er kommet hertil sydfra. Den kendes fra Holsten i samme form som vor³⁰). Ogsaa i Vestfriesland og andre egne af Tyskland har en høj hat ovenpaa hvid kappe eller tørklæde været brugt. I England bar landbefolkningen allerede i slutningen af 1500tallet en rund filthat med bred skygge³¹) og endnu i nyere tid har walisiske kvinder brugt en høj spids filthat ovenpaa en slags vingekappe³²). Den samme høje spidse form var ogsaa kendt paa Island, hvor kvinderne i det 18. aarhundrede bar en saadan hat til ridebrug³³). I de højere stænders mode har en filthat ovenpaa huen været almindelig i forskellige perioder. Den var saaledes meget brugt i Holland paa 1600tallet. Ogsaa her i landet var den ikke ualmindelig. I

²⁸ Elna Mygdal: Optegnelser 1927.

²⁹ do.: Lidt om Dragter fra Hardsyssel. Turistforeningens Aarbog 1927. S. 177.

³⁰ F. Hottenroth: Deutsche Volkstrachten. Nord- und Nordwestdeutschland. Frankfurt a. Main 1902. Tavle 48.

³¹ Georg Braun: Civitatis orbis terrarum. Köln 1574-1618.

³² Elna Mygdal: Lidt om Dragter fra Hardsyssel. S. 177.

³³ Daniel Brun: Fortidsminder og Nutidshjem paa Island. Kbh. 1928. S. 345.

²⁷ Diørup. S. 45-46.

slutningen af det 18. aarhundrede blev moden genoptaget i England og bredte sig herfra til

Den hele *kjole* er aldrig helt forsvundet fra folkedragten. Paa empiretiden kom den igen paa

Fig. 14. Uldent sjal, brunlilla bund med broget uldgarnsbroderi. Dansk Folkemuseum.

kontinentet i omtrent samme form som vestkystens loddenhatte. Ogsaa denne mode naaede Danmark. Men det er dog mest sandsynligt, at vore loddenhatte er kommet til landet gennem den livlige handelsforbindelse sydpaa. Hvis bønderkvinderne skulde have optaget moden direkte fra den danske overklasse, skulde man have ventet at finde den høje hat i nærheden af større byer eller gaarde. Men dem findes der netop meget faa af paa det omraade, hvor loddenhattene har eksisteret.

Kapperølliken eller *kysen* omtales ofte i det 18. aarhundredes skifter. Den var af pap, betrukket med broget kattun eller sort stof, undertiden med en knipling i kanten. Nakkepullen var blød og foldet og langs underkanten sad en rynket flæse, skægget. *Kapperølliken* var meget stor og ragede langt ud over ansigtet. Den brugtes ovenpaa hovedtøjet til udendørs brug, naar man var i fin stads. *Kapperøllikens* direkte efterkommer er den sorte vatterede silkekyse med nakkeskæg, der har været i brug over hele landet til henimod 1920erne.

mode, paavirket af overklassedragten. Den var til stads ofte af silke eller sirts. Ved de store gilder, maatte de kvinder, der vilde regnes for noget, kunne skifte *kjole* 3 gange. Man begynde festen i silke eller merino. Efter bordet skiftede man til sirts, og naar dansen begyndte, skulde *kjolen* være af hjemmævvet tøj, ofte med smukke højroede eller mørkeblaa striber. Til *kjolen* hørte et baand forneden paa nederdelen³⁴). Denne var meget vid, det blev ikke regnet for noget, hvis den blot var 7 alen vid. Helst skulde den være 12 alen, og det gjaldt for karlene under dansen at svinge pigerne, saa de vide skørter susede langt omkring. Særlig eftertragtet var det, naar *kjolen* lagde sig helt rundt om et andet par³⁵). - Til paaklædningen hørte endvidere et lyst sirtses forklæde, korte gule handsker, sølvørenringe, et saffians bælte med staalspænde og et lille silketørklæde knyttet om halsen samt sko uden spænder³⁶). Juledag skulde konerne være i mørke

³⁴ Diørup. S. 45S46.

³⁵ Kristian Kristiansen: Barndoms minder fra Kjelstrup Sogn. Hist. Aarbog for Thisted Amt VI 1930-34. S. 326.

³⁶ Diørup. S. 45-46.

klæder. Paa St. Stefansdag gik de unge piger til gudstjeneste i lyse kjoler³⁷).

Der blev udfoldet stor luksus med *tørklæder*. En velhavende bondepige kunde have over 100 forskellige tørklæder, lige fra store sjaler til smaa kokette silketørklæder. De laa gemt i dragkisteskuffen og blev med stolthed vist frem for besøgende. De omrejsende kræmmere, der kom med tørklæder, baand, hægter og kniplinger fra Holsten og Tyskland, fristede pigerne med de brogede sager. Men der skulde ogsaa mange tørklæder til en velforsynet garderobe, thi ikke alene brugte man tørklæder baade om hals, pande og mund, men der skulde ogsaa helst flere forskellige tørklæder til hver dragt, saa man kunde variere efter forskellige lejligheder. Det blev heller ikke anset for fint altid at møde med de samme tørklæder. Til enhver større festlighed, skulde der helst anskaffes helt nye³⁸). - Efter 1840erne, da de hele kjoler med ganske lille halsudskæring kom paa mode, blev tørklæderne saa smaa, at de blot naaede lige rundt om halsen og knyttedes i en enkelt knude. Som regel havde man en lille hvid broderet krave under tørklædet.

Forklæderne var til stads af sirts eller af silke. Hjemmevævede hvergarnsforklæder, der først kom i brug i begyndelsen af det 19. aarhundrede, var daglig paaklædning. Om søndagen skulde man helst have et bomuldsforklæde, det var finere end de hjemmevævede, som alt, hvad der skulde købes for penge, blev estimeret højere end det, man selv forarbejdede. Paa høstarbejde skulde pigerne møde med rene hvide lærredsforklæder. (Høstforklæde nævnes 1781.) Endnu omkring 1910 blev det paa østkysten af Jylland anset for en skam for en pige, hvis hendes høstforklæde ikke var skinnende hvidt. Ogsaa de hvide høstærmer skulde være rene og fine. De brugtes ovenpaa kjolen eller over de bare arme for at skærme disse under opbindingen af kornet.

Som overtøj brugtes nu *sjalet*. Det var firkantet, stort og uldent, ofte med forskelligt broderi i. 2 modstaaende hjørner. I det ene hjørne glædesfarver: røde, gule og grønne. I det andet sørgfarver: hvide, blaa, beige, evt. grønne (fig. 14). Saa kunde man vende den side ud, der netop passede til lejligheden. Sjalet lagde man fra sig i kirken, og naar den sidste salme blev sunget, fik alle kvinderne travlt med at tage dem paa igen

for at være parat til at gaa ud, naar gudstjenesten var forbi³⁹).

Foruden det sædvanlige undertøj brugtes nu ogsaa en *klokke*. Den blev baaret lige over særken og bestod af et ærmeløst livstykke syet fast til et skørt af samme stof. Paa Røsnæs og i Nordsjælland (muligvis ogsaa i andre egne af landet) brugtes den ogsaa som høstdragt. Den var her af hvidt vadmel⁴⁰). I Thisted amt forekommer graa, grønne eller sribede klokker (1813) og 1818 en rød vadmels klokke. Dette svarer til den røde ”pi” paa Rønmø, der dels brugtes som daglig arbejdsdragt, dels under fest- og sørgedragten. Klokkeren er et ældgammelt stykke, der i virkeligheden svarer temmelig nøje til middelalderens hele kjortel. - Særken var nu som regel syet ud i eet i modsætning til tidligere, hvor den var delt i 2 dele, oplod og nederdel. Benklæder begyndte at komme i brug hos landalmuen henimod 1870erne, men endnu findes der adskillige gamle koner paa landet, der aldrig har baaret dette klædningsstykke.

Som før nævnt forsvandt folkedragten i Thisted amt allerede omkring 1840erne. Endnu ind i 60erne kunde man se enkelte kvinder med det smukke hvide hovedtøj, men ogsaa det er nu for længst aflagt. Ikke engang meget gamle folk kan mere huske noget om folkedragten. Traditionen, der gør de gamle ting levende for os, er brudt. Og den moderne nivellering af levesæt og klædedragt gør det i vore dage umuligt at skelne en bonde fra en bybo, en thylænding fra en sjællænder.

(Kilde: Landet mod Nordvest bd. 1, side 221-238).

³⁷ Kvolsgaard. S. 94.

³⁸ Diørup. S. 45-46.

³⁹ Kvolsgaard. S. 94.

⁴⁰ I. S. Møller. S. 103.